

IZDVAJAMO IZ OVE EDICIJE

VODENICA NA FLOSI, Džordž Eliot

ČOVEK BEZ OSOBINA, Robert Muzil

JADI MLADOGA VERTERA, Johan Volfgang Gete

MRTVE DUŠE, Nikolaj Gogolj

TES OD RODA D'ERBERVILA, Tomas Hardi

PROCES, Franc Kafka

ZLOČIN I KAZNA, Fjodor Dostojevski

SLIKA DORIJANA GREJA, Oskar Vajld

BOGORODIČINA CRKVA U PARIZU, Viktor Igo

MAJSTOR I MARGARITA, Mihail Bulgakov

FRANKENŠTAJN ILI MODERNI PROMETEJ, Meri Šeli

MOBI DIK, Herman Melvil

GOSPOĐA BOVARI, Gistav Flober

SRCE TAME, Džozef Konrad

RAT SVETOVA, Herbert Džordž Vels

NANA, Emil Zola

RAT I MIR I-II, Lav Tolstoj

PORTRET JEDNE DAME, Henri Džejms

ČIČA GORIO, Onore de Balzak

ŠLJIVIN CVET U VAZI OD ZLATA

MIGEL
DE SERVANTES

MAŠTOGLAVI VITEZ

DON
KIHOTE

OD MANČE

DRUGI DEO

Prevela
Aleksandra Mančić

■ Laguna ■

Naslov originala

Miguel de Cervantes Saavedra

SEGUNDA PARTE DEL INGENIOSO CAVALLERO

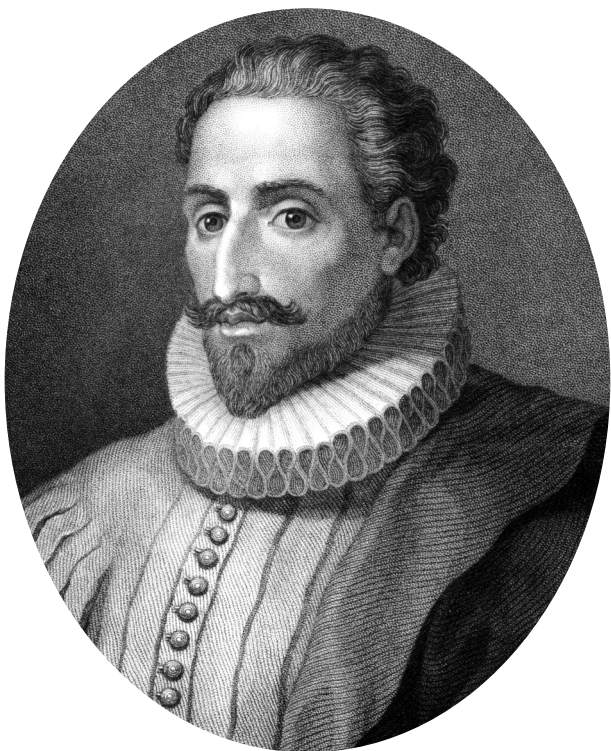
DON QUIXOTE DE LA MANCHA

Translation copyright © ovog izdanja 2024, LAGUNA

KLASICI
SVETSKE
KNJIŽEVNOSTI

Knjiga br. 56

Sadržaj

MAŠTOGLAVI VITEZ DON KIHOTE OD MANČE

Prolog čitaocu	17
Posveta kontu od Lemosi	21
Glava prva O tome šta su pop i brica razgovarali s don Kihotom o njegovoj bolesti.	23
Glava druga Koja govori o znamenitoj kavzi što ju je Sančo Pansa zapodenuo s don Kihotovom sestričinom i gazdaricom, uz druge vesele stvari	33
Glava treća O smešnom razgovoru koji se poveo između don Kihota, Sanča Panse i bakalaureata Samsona Gagrice.	38
Glava četvrta Gde Sančo Pansa daje odgovore bakalaureatu Samsonu Gagrici na njegove nedoumice i pitanja, uz druge događaje dostojne da se znaju i pripovedaju.	45

Glava peta

O pametnom i šaljivom razgovoru koji su vodili
Sančo Pansa i njegova žena Tereza Pansa i
drugim događajima dostojnim srećnoga spomena. 50

Glava šesta

O tome šta je don Kihote doživio sa sestričinom i gazdaricom,
a to je jedna od najvažnijih glava u celoj povesti 56

Glava sedma

O tome šta je don Kihote razgovarao sa svojim štitonošom,
uz druge preslavne događaje 62

Glava osma

Gde se pripoveda šta se desilo don Kihotu
kada je pošao da vidi svoju gospu Dulsineju od Tobosa. . . . 68

Glava deveta

Gde se pripoveda ono što će se u njoj videti 75

Glava deseta

Gde se pripoveda o tome kakvom se veštinom Sančo
poslužio da začara gospu Dulsineju i o drugim koliko
smešnim toliko i istinitim događajima. 79

Glava jedanaesta

O čudnovatoj pustolovini koja je zadesila srčanoga
don Kihota s kolima ili taljigama „Pratnje Smrti“ 88

Glava dvanaesta

O čudnovatoj pustolovini koja je zadesila srčanoga
don Kihota sa odvažnim Vitezom od Ogledala. 94

Glava trinaesta

Gde se nastavlja pustolovina sa Vitezom od Ogledala,
uz mudar, nov i blagougodan razgovor što su ga povelu
dvojica štitonoša 100

Glava četrnaesta

Gde se nastavlja pustolovina sa Vitezom od Dubrave 106

Glava petnaesta Gde se pripoveda i izveštava ko su bili Vitez od Ogleдалa i njegov štitonoša.	117
Glava šesnaesta O tome šta se don Kihotu desilo s nekim razboritim vitezom iz Manče.	119
Glava sedamnaesta U kojoj je ispričana krajnost do koje je došla i mogla doći nečuvena don Kihotova srčanost sa srećno okončanom pustolovinom s lavovima	128
Glava osamnaesta O tome šta se don Kihotu desilo u zamku ili kući Viteza od Zelene Kabanice, uz druge uzgredne stvari .	138
Glava devetnaesta Gde se pripoveda pustolovina sa zaljubljenim pastirom, uz druge uistinu vesele događaje	147
Glava dvadeseta Gde se pripoveda o svadbi bogatog Kamaća, uz doživljaje sirotog Basilijsa	154
Glava dvadeset prva Gde se nastavlja Kamaćova svadba, uz druge prijatne događaje	163
Glava dvadeset druga Gde se pripoveda o velikoj pustolovini u Montesinosovoj pećini, u srcu Manče, koju je srećno okončao odvažni don Kihote od Manče	169
Glava dvadeset treća O divljenja dostojnim stvarima koje je bezmerni don Kihote ispričao da je video u dubokoj Montesinosovoj pećini, tako nemogućim i nemerljivim da se zbog njih ova pustolovina smatra za apokrifnu	177

- Glava dvadeset četvrta
 Gde se pripoveda hiljadu tričarija jednako neumesnih koliko
 i neophodnih za istinsko razumevanje ove velike povesti . . . 186
- Glava dvadeset peta
 Gde se promalja pustolovina s njakanjem, i ona vesela s
 lutkarom, uz spomena dostojne odgonetke
 majmuna pogađača 193
- Glava dvadeset šesta
 Gde se nastavlja vesela pustolovina s lutkarom,
 uz druge stvarno mnogo dobre stvari 202
- Glava dvadeset sedma
 Gde se pripoveda ko su bili majstor Pedro i njegov majmun,
 uz nesreću koja se don Kihotu desila u pustolovini s njakanjem,
 koju nije okončao onako kako je želeo i kako je zamislio . . . 210
- Glava dvadeset osma
 O stvarima koje govori Benengeli i koje će saznati
 onaj ko bude čitao, ako ih pažljivo pročita 216
- Glava dvadeset deveta
 O glasovitoj pustolovini sa začaranim čamcem. 221
- Glava trideseta
 O tome šta se don Kihotu desilo s lepticom koja je pošla u lov . 227
- Glava trideset prva
 Koja govori o mnogim i to velikim stvarima 232
- Glava trideset druga
 O odgovoru koji je don Kihote dao svom ukoritelju,
 uz druge ozbiljne i vesele događaje. 240
- Glava trideset treća
 O očaravajućem razgovoru koji su vojvotkinja i njene devojke
 vodile sa Sančom Pansom, dostojnom da bude čitan i zapažen . 253
- Glava trideset četvrta
 Koja pripoveda o saznanju o tome kako da se skinu čini
 s nesravnjive Dulsineje od Tobosa, što je jedna od
 najslavnijih pustolovina u ovoj knjizi 260

Glava trideset peta Gde se nastavlja o don Kihotovom saznanju o tome kako skinuti čini s nesavrnjive Dulsineje, uz druge zadivljujuće događaje	267
Glava trideset šesta Gde se pripoveda o čudnovatoj i nikad zamišljenoj pustolovini s duenjom Ucvelijanom, iliti kontesom Troskutom, uz pismo koje je Sančo Pansa napisao svojoj ženi Terezi Pansi	274
Glava trideset sedma Gde se nastavlja glasovita pustolovina s duenjom Ucvelijanom .	280
Glava trideset osma Gde se pripoveda kako je duenja Ucvelijana izložila svoju zlu kob.	282
Glava trideset deveta Gde Troskuta nastavlja svoju zapanjujuću i spomena dostojnu povest	288
Glava četrdeseta O stvarima koje se tiču i dotiču ove pustolovine i ove znamenite povesti	291
Glava četrdeset prva O Kladoklinovom dolasku, s krajem ove otegnute pustolovine .	296
Glava četrdeset druga O savetima koje je don Kihote dao Sanču Pansi pre nego što je krenuo da vlada arhipelagom, uz druge dobro promišljene stvari	306
Glava četrdeset treća O drugim savetima koje je don Kihote dao Sanču Pansi. . .	311
Glava četrdeset četvrta Kako su Sanča Pansu odveli da namesnikuje i kakva je čudna pustolovina zadesila don Kihota u zamku.	317
Glava četrdeset peta O tome kako je Sančo Pansa preuzeo svoj arhipelag i o načinu na koji je počeo da namesnikuje	326

- Glava četrdeset šesta
 O jezivom strahu klepetuškom i mačjećem koji je spopao
 don Kihota tokom udvaranja zaljubljene Altisidore 333
- Glava četrdeset sedma
 Gde se nastavlja kako se Sančo Pansa ponašao u svom
 namesnikovanju 337
- Glava četrdeset osma
 O tome šta se don Kihotu desilo s donjom Rodrigues,
 vojvotkinjinom duenjom, uz druge događaje dostojne
 zapisivanja i večnoga spomena 346
- Glava četrdeset deveta
 O tome šta se desilo Sanču Pansi dok je išao u obilazak
 svoga arhipelaga 353
- Glava pedeseta
 Gde se objašnjava ko su bili čarobnjaci i dželatati koji su
 izdevetali duenju i ištipali i izgrebali don Kihota, i šta je doživeo
 paž koji je odneo pismo Terezi Sanči, ženi Sanča Panse . . . 364
- Glava pedeset prva
 O tome kako je napredovalo namesnikovanje Sanča Panse,
 uz druge slične koliko i lepe događaje 373
- Glava pedeset druga
 Gde se pripoveda pustolovina druge duenje Ucvelijane,
 ili Potištenije, drugim imenom zvane donja Rodrigues 381
- Glava pedeset treća
 O napornom koncu i svršetku namesnikovanja Sanča Panse . 388
- Glava pedeset četvrta
 Koja govori o stvarima koje se tiču ove povesti,
 i ni o čemu drugom 394
- Glava pedeset peta
 O tome što se Sanču desilo na putu, i drugim stvarima
 koje samo treba videti 401

Glava pedeset šesta

O neizmernom i nikad viđenom boju koji se poveo između don Kihota od Manče i lakeja Tosilosa u odbranu ćerke duenje donja Rodriguesovice. 408

Glava pedeset sedma

Koja govori o tome kako se don Kihote oprostio od vojvode i vojvotkinje i šta se desilo razboritoj i otresitoj Altisidori, vojvotkinjinoj devici. 413

Glava pedeset osma

Koja govori o tome kako su don Kihotove pustolovine tako učestale da jedne drugima nisu davale da predahnu . . 417

Glava pedeset deveta

Gde se pripoveda o izvanrednom događaju, koji se može smatrati za pustolovinu, a koji je zadesio don Kihota 428

Glava šezdeseta

O tome šta se desilo don Kihotu dok je išao u Barselonu . . 435

Glava šezdeset prva

O tome šta se desilo don Kihotu na ulasku u Barselonu, uz druge stvari u kojima je više istine nego pameti. 447

Glava šezdeset druga

Koja govori o pustolovini sa začaranom glavom, uz druge sitnice koje se ne mogu izostaviti iz priče. 450

Glava šezdeset treća

O tome kako se Sančo Pansa loše proveo u poseti galijama i o novoj pustolovini s lepom Moriskom 462

Glava šezdeset četvrta

Koja govori o pustolovini koja je don Kihotu donela više jada od svih koje su ga do tada zadesile. 471

Glava šezdeset peta

Gde se izveštava o tome ko je bio Vitez od Belog Meseca uz oslobađanje don Gregorija, i o drugim događajima . . . 475

Glava šezdeset šesta	
Koja govori o onome što će videti onaj ko je bude čitao i čuti onaj ko bude slušao dok mu je čitaju	480
Glava šezdeset sedma	
O odluci koju je doneo don Kihote da postane pastir i nastavi život na selu dokle ne prođe godina dana koju je obećao, uz druge odista dobre i zabavne događaje.	485
Glava šezdeset osma	
O svinjskoj pustolovini koja je zadesila don Kihota	490
Glava šezdeset deveta	
O najčudnovatijem i najjedinstvenijem događaju koji je tokom cele ove velike povesti zadesio don Kihota . . .	495
Glava sedamdeseta	
Koja sledi za šezdeset devetom i govori o stvarima neizostavnim radi jasnoće ove povesti.	500
Glava sedamdeset prva	
O onome što se don Kihotu desilo s njegovim štitonošom Sančom dok se vraćao u svoje selo	507
Glava sedamdeset druga	
O tome kako su don Kihote i Sančo stigli u svoje selo	512
Glava sedamdeset treća	
O predskazanjima koja su se don Kihotu javila na ulasku u selo, uz druge događaje koji ukrašavaju i podupiru ovu veliku povest	517
Glava sedamdeset četvrta	
O tome kako se don Kihote razboleo, i o testamentu koji je sačinio, i o njegovoj smrti	521
O izvorniku	529
Glosarijum	533
O <i>autoru</i>	555

MAŠTOGLAVI VITEZ

**DON
KIHOTE**

OD MANČE

DRUGI DEO

Prolog čitaocu

Bog mi bio u pomoći, koliko li samo željno mora biti sada iščekuješ, presvetli ili pak iz prostoga naroda čitaoče, ovaj prolog, verujući da ćeš u njemu naći osvete, grdnje i uvrede na račun autora drugog *Don Kihota*, mislim onoga za koga kažu da je začet u Tordesiljasu i rođen u Taragoni! E, pa stvarno ti neću pružiti to zadovoljstvo, jer mada uvrede raspiruju bes i u najsmernijim grudima, u mojima će to pravilo pretrpeti izuzetak. Voleo bi ti da mu kažem kako je magarac, malouman i drzak, ali mi to nije ni nakraj pameti: njegov greh neka mu je kazna, što je zakuvao, to neka kusa, i nek ide s milim bogom. Ono što nije moglo a da me ne zaboli, to je što mi zamera da sam star i obogaljen, kao da je do mene hoću li zadržati vreme da ne učini nada mnom svoje, i kao da sam se obogaljio u krčmi, a ne u najuzvišenijoj prilici koju su videli vekovi prošli, sadašnji, niti se budući nadaju da će videti. Ako moje rane ne blistaju u očima onoga ko ih gleda, a ono su barem cenjene u očima onih koji znaju gde su zadobijene: naime, vojnik bolje izgleda mrtav u bici nego slobodan u bekstvu, a to je kod mene tako da, kada bi mi ovoga časa predložili i omogućili nešto nemoguće, više bih se voleo naći u onom čudesnom pohodu nego sad ozdraviti od rana, a da u njemu nisam bio. Rane koje vojnik pokazuje na licu i grudima jesu zvezde što druge vode u nebo časti i želju za pravičnom hvalom; i

mora se imati na umu da se ne piše sedim vlasima, nego razumom, koji obično s godinama biva sve bolji.

Pogodilo me je i to što me naziva zavidljivcem i što mi kao neznanici opisuje šta je to zavist; jer odista, od dve vrste zavisti što postoje, ja znam samo za onu svetu, plemenitu i dobronamernu. I pošto je to tako, kao što jeste, ne moram ja juriti ni za kakvim sveštenikom, utoliko pre ako je taj još odozgo uhoda Svete službe; a ako je onaj to rekao zbog koga mi se čini da je rekao, prevario se skroz-naskroz, jer kod njega ja obožavam um, divim se njegovim delima i neprestanom i vrlom poslovanju. Ali u stvari sam zahvalan tome gospodinu autoru što je rekao da su moje novele više satirične nego uzorne, ali dobre; a ne bi takve mogle biti kad u njima ne bi bilo svega.

Čini mi se da mi govoriš kako sam veoma uzdržan i suviše se pridržavam ograničenja koja mi nameće skromnost, znajući da se nevoljnicima ne sme tovariti nova nevolja, i da je ona što je snašla toga gospodina zacemento velika, pošto se ne usuđuje da se pojavi na širokom polju i pod vedrim nebom, nego skriva svoje ime, krivotvori svoj zavičaj, kao da je počinio veleizdaju i uvredio veličanstvo. Ako ga kojim slučajem upoznaš, poruči mu u moje ime da se ne smatram uvređen, jer dobro znam šta su đavolja iskušenja, i da je jedno od najvećih to da čovek uvrti u glavu kako može sročiti i štampati knjigu kojom će steći onoliko slave koliko i novca, i onoliko novca koliko i slave; i u potvrdu tome, želim da mu svojim duhovitim i domišljatim rečima ispričaš sledeću priču:

Beše u Sevilji neki ludak kome je pala na pamet najsmješnija besmislica i opsednutost kakva je ikada došla ijednom ludaku na svetu, a to je bilo da od trske napravi cevčicu zašiljenu na vrhu, pa da uhvati nekog psa na ulici, ili bilo gde drugde, jednom mu nogom pritisne nogu, drugu mu podigne rukom, i kako najbolje ume, smesti mu cevku na ono mesto kuda ga, kad počne duvati, naduva kao loptu; pa sve ga tako držeći, počne da ga tapše po trbuhu i da ga pušta, govoreći okupljenima, kojih je uvek mnogo: „Mislite li sada, vaše milosti, da je mala stvar naduvati psa?“ Mislite li sada, vaša milosti, da je mala stvar napraviti knjigu?

A ako mu ova priča ne bude odgovarala, reći ćeš mu, prijatelju čitaoče, ovu, koja takođe govori o ludaku i psu:

Beše u Kordobi drugi ludak, koji je imao običaj da na glavi nosi komad mermerne ploče ili neki ne mnogo lagan kamen, pa kad naiđe na kakvog neopreznog psa, stane pored njega i pusti da teret na ovoga padne svom težinom. Pas bi se izbezumio, pa se, urlajući i zavijajući, ne bi zaustavio ni u sledeće tri ulice. Desi se, dakle, da se među psima na koje se hitnuo svojim teretom zatekne pas nekakvog šeširdžije, koga je njegov gazda mnogo voleo. Onaj ispusti kamen, pogodi psa u glavu, izubijani pas počne da arlauče, njegov gazda to čuje i naljuti se, pa dohvati štap kojim je uzimao meru, te presretne ludaka i ne ostavi mu nijednu koščicu zdravu; i pri svakom udarcu koji mu je zadavao, govorio je: „Pseto lopovsko, zar mojeg prepeličara? Zar ne vide, bezočniče, da je moj pas prepeličar?“ Pa sve ponavljajući ime svog prepeličara, mnogo puta, ostavi ludaka samlevenog u sitno brašno. Ludak se uplaši i pobegne, i više od mesec dana ne iziđe na trg, posle čega se vrati svom izumu, i to još bešnje. Prišao bi psu, dobro ga odmerio od glave do pete, i ne hoteći i ne usuđujući se da baci kamen, govorio: „Ovaj je prepeličar: čuvaj!“ I odista, za svakog psa na koga bi naišao, bio gonič alano ili obična džukela, govorio bi da je prepeličar, i tako se više nije bacio kamenom. Možda bi se tako nešto moglo desiti i ovom letopiscu, koji se više ne bi usudio da pušta loviniu svoga uma po knjigama koje su, pošto su loše, tvrđe od stenja.

Kaži mu i to da za pretnju što mi je upućuje da će mi oduzeti zaradu svojom knjigom, ne dajem ni pišljivog boba, nego, kao što se kaže u čuvenoj međuigri Gizdavica, odgovaram, živ mi bio načelnik i gospodar, i Hristos posredi nas. Živeo veliki grof od Lemosi, čije me hrišćanstvo i širokogrudost, dobro poznati, protiv svih udaraca sudbine održavaju na nogama, i živelo mi vrhunsko milosrđe presvetlog nadbiskupa Toleda, don Bernarda de Sandovala i Rohasa, pa makar na svetu ne bilo štamparske prese, i makar se protiv mene štampalo više knjiga nego što Mingo Revulgo ima slova u strofama. Ova dva vladaoca, bez ikakvog mog laskanja niti druge vrste hvale, samo iz svoje dobrote, uzela su na sebe da mi

učine milost i da mi pomognu, u čemu sebe smatram srećnijim i bogatijim nego da me je sudbina uobičajenim putem dovela na vrh. Čast može imati i siromah, ali ne i pokvarenjak; siromaštvo može pomutiti plemstvo, ali ga ne može potpuno pomračiti; ali čim vrlina tu i tamo dade znaka od sebe, makar i kroz nedaće i pukotine oskudice, odmah postane cenjena među uzvišenim i plemenitim duhovima, pa otuda bude i nagrađena.

I nemoj mu ništa više govoriti, niti ja išta više želim da kažem tebi, nego pazi da ne izgubiš iz vida kako je ovaj drugi deo *Don Kihota* koji ti poklanjam iskrojio isti majstor i od istog platna kao i prvi, i da ti u njemu dajem don Kihota produženog, sve dok na kraju ne bude mrtav i sahranjen, kako se niko ne bi drznuo da o njemu ponovo svedoči, jer su dovoljna i ova prošla svedočanstva, a dovoljno je i to što je častan čovek doneo vest o ovim pametnim ludorijama, ne želeći da u njih ponovo ulazi: jer obilje stvari, makar bile i dobre, čini da one ne budu na ceni, a oskudica, čak i onih loših, u ponečemu dobija na ugledu. Zaboravih da ti kažem da čekaš na *Persila*, kojega već završavam, i na drugi deo *Galateje*.

Posveta kontu od Lemoso

Kad sam ono ranije Vašoj ekselenciji slao svoje komedije, pre štampane nego izvođene, ako se dobro sećam, rekao sam da don Kihote stoji sa već navučenim mamuzama da pođe i poljubi ruke Vaše ekselencije; a sada kažem da ih je navukao, i da je krenuo na put, i ako stigne, čini mi se da ću time učiniti nekakvu uslugu Vašoj ekselenciji, jer me sa neizbrojivo mnogo strana požuruju da Vam ga pošaljem kako bih uklonio gorčinu i mučninu koju je izazvao onaj drugi don Kihote što se pod imenom Drugog dela prurušio i krenuo zemaljskim šarom. A najviše ga je, izgleda, priželjkivao veliki car Kine, pošto mi je na kineskom jeziku, evo ima mesec dana, napisao pismo i ličnu poruku, tražeći od mene, ili bolje da kažem, preklinjući me da mu ga pošaljem, pošto bi želeo da osnuje školu u kojoj će se učiti kastiljanski jezik, pa bi želeo da knjiga iz koje će se predavati bude povest o don Kihotu. Uz to mi je još poručio da ja sam pođem da budem upravitelj te škole. Upitah glasnika Njegovog veličanstva nije li mu za mene dao i neku napojnicu pride. On mi odgovori: ni u primisli.

– Pa onda, brate – odgovorih mu ja – možete mirno da se vratite u svoju Kinu sve prelazeći po deset, ili dvadeset milja dnevno, kako god da su vas poslali, pošto ja nisam pri zdravlju da krećem na tako dugo putovanje; osim što sam star, mnogo sam bez para,

a car za cara i kralj za kralja, u Napulju imam velikog grofa od Lemososa, koji me i bez takvih fakultetskih titulica i rektorata izdržava, štiti, i čini mi više milosti nego što poželeti umem.

S time ga otpustih i s time se opraštam, poklanjajući Vašoj ekscelenciji *Peripetije Persila i Sigismunde*, knjigu koju ću završiti za četiri meseca, *Deo volente*, i koja će biti ili najgora, ili najbolja što je na našem jeziku sačinjena, hoću da kažem, od onih za zabavu; i velim da se kajem što sam kazao najgora, jer po mišljenju mojih prijatelja, dosegnuće najveću moguću valjanost. Neka Vaša milost pristigne ovamo u zdravlju, jer smo vas se uželeli, a Persil će već biti tu da vam poljubi ruke, i ja noge, kao sluga što sam Vaše ekscelencije.

Iz Madrida, poslednjeg dana oktobra hiljadu šeststo petnaeste.

Sluga Vaše ekscelencije,
Migel de Servantes Saavedra

GLAVA PRVA

O TOME ŠTA SU POP I BRICA RAZGOVARALI S DON KIHOTOM
O NJEGOVOJ BOLESTI

Pripoveda Sid Hamid Benengeli u drugom delu ove povesti i trećem pohodu don Kihotovom, kako su pop i brica proveli skoro mesec dana ne viđajući ga, da mu ne obnavljaju sećanje i ne vraćaju mu u pamet stvari koje su prošle, ali zato nisu propuštali da posete njegovu sestričinu i gazdaricu, i da im preporučne neka ga dobro paze i neguju, i daju mu da jede stvari okrepljujuće i dobre za srce i mozak, iz kojeg je poticala, prema valjanoj logici, sva njegova nesreća. One dve su govorile da tako i čine i da će tako i činiti sa svom mogućom dobrom voljom i brigom, pošto su uviđale da njihov gospodar iz trenutka u trenutak sve više pokazuje da je pri zdravoj pameti. Tome se ona dvojica veoma obradovala, jer im se činilo da su dobro uradili što su ga začaranog doveli na volovskim kolima, kao što je ispričano u prvom delu ove koliko velike, toliko i tačne povesti, u njenoj poslednjoj epizodi; i tako su rešili da ga posete i uvere se u njegov oporavak, mada su smatrali da je to gotovo nemoguće, pa su se dogovorili da ni u čemu ne diraju u lutajuće viteštvo, kako ovaj ne bi došao u napast da rašije konce kojima mu je rana bila zašivena i koji su bili tako tanani.

Ukratko, posetili su ga, i zatekli ga kako sedi u krevetu, odeven u košulju za spavanje od zelenog flanela sa crvenom toledskom pletenom kapicom, suv kao saraga, tako da je izgledao kao

mumija. On ih vrlo lepo primi, oni ga upitaju za zdravlje, i on im sve ispriča o sebi i zdravlju s mnogo razuma i mnogo otmenih izraza. I tokom razgovora zapodene se reč i o onome što se zove „državne stvari“ i o načinima vladavine, te počnu jednu zloupotrebu da ispravljaju i drugu da osuđuju, ovaj običaj da popravljaju a onaj da proteruju, te svaki od njih trojice postane novi zakonodavac, moderni Likurg ili tek rođeni Solon, i tako obnove državu, ni manje ni više nego kao da su jednu stavili u kovačnicu, a iz nje izvukli neku sasvim drugu; i don Kihote je govorio tako pametno o svim stvarima o kojima se raspravljalo da su ona dva ispitivača poverovala bez ikakve sumnje da je potpuno zdrav i savršeno pri pameti.

Razgovoru su prisustvovala sestričina i gazdarica, i nikako da se dovoljno zahvale Bogu kad su videle kako zdravu pamet ima njihov gospodar; ali pop, odustajući od prvobitne namere, a to je bilo da mu ne dira u viteške stvari, htjede da do kraja proveri da li je don Kihotovo zdravlje lažno ili istinito, i tako, reč po reč, ispriča neke vesti pristigle iz prestonice, pa između ostalog reče kako se smatra za izvesno da se Turčin spušta s moćnom armijom, i da se ne zna njegova namera, niti gde će se taj olujni oblak sručiti, i taj strah, koji nas bezmalo svake godine diže na uzbunu, sada je obuzeo ceo hrišćanski svet i Njegovo veličanstvo je zapovedilo da se obale Napulja i Sicilije i ostrvo Malta drže u pripravnosti. Na to don Kihote odvrati:

– Njegovo veličanstvo je postupilo kao izuzetno mudar ratnik što je na vreme stavio u pripravnost svoje države, kako ga neprijatelj ne bi zatekao nespremnog; ali kada bi mene slušao, ja bih mu savetovao da se posluži predostrožnošću na koju Njegovo veličanstvo u ovom trenutku zacelo i ne pomišlja.

Čim pop to ču, reče za sebe: „Bog te za ruku vodio, siroti don Kihote, jer mi se čini da ćeš se s vrhunca svog ludila strmoglaviti u ponor sopstvene prostodušnosti!“

Ali brica, koji već beše pomislio isto što i pop, upita don Kihota kakvo je to upozorenje o predostrožnosti za koju kaže da bi je valjalo preduzeti; možda bi mogla biti takva, da bi se mogla

staviti na spisak mnogih neumesnih upozorenja kakva se vladarima obično daju.

– Moje, gospodine gulikoso – reče don Kihote – ne bi bilo neumesno, nego potpuno na svom mestu.

– Ne kažem zbog toga – odvrati brica – nego zato što je iskustvo pokazalo da su sva rešenja koja su predložena Njegovom veličanstvu, ili većina njih, bilo nemoguća, bilo besmislena, bilo na štetu kralja ili kraljevstva.

– E, pa moje – odgovori don Kihote – nije ni nemoguće ni besmisleno, nego najlakše, najpravičnije, najmudrije i najsprovdljivije kakvo može pasti na pamet bilo kome ko je smišljao rešenja.

– Zadocnili ste već, vaša milosti, don Kihote, da mu ga kažete – reče pop.

– Nisam hteo – reče don Kihote – da ja danas i ovde kažem, a da to sutra osvane u ušima gospode savetnika, pa da drugi odnese zahvalnost i nagradu za moj trud.

– Što se mene tiče – reče brica – dajem reč pred Bogom i pred vama ovde da neću reći to što, vaša milosti, budete rekli ni kralju, ni pionu, ni ma kojem čoveku zemaljskom, što je kletva koju sam naučio iz romanse o popu koji je na početku predike upozorio kralja na lopova koji mu je ukrao sto dublona i na njegovu mazgu skitnicu.

– Ne znam ja te priče – reče don Kihote – ali znam da je zakletva valjana, pošto znam da je gospodin brica valjan čovek.

– Čak i da nije – reče pop – ja vam za njega stojim dobar i jemčim da o ovom slučaju neće progovoriti ni koliko mutavac, pod pretnjom da platim i kaznu, i sudske troškove.

– A ko će za vas, vaša milosti, biti jamac, gospodine pope? – reče don Kihote.

– Moj poziv – odgovori pop – a on je u tome da se čuva sveta tajna.

– Za ime božje! – reče tada don Kihote. – Treba li što drugo, nego da Njegovo veličanstvo zapovedi po gradskom dobošaru da se u naznačeni dan okupe svi lutajućí vitezi što tumaraju Španijom, i makar ne došlo više od pola tuceta, među njima bi se opet

mogao naći i takav koji bi sam bio dovoljan da uništi svu Turčinovu silu? Slušajte pažljivo, vaše milosti, i sledite me. Zar je možda nova stvar da jedan jedini vitez lotalica rasturi vojsku od dvesta hiljada ljudi, kao da svi zajedno imaju jedan grkljan, ili kao da su od marcipana pravljene? Ako nije tako, recite mi koliko povesti je puno ovakvih čuda. Kamo sreće da je danas, u zao čas po mene, o drugim vitezima da i ne govorim, živ glasoviti don Belijanis, ili neko iz neprebrojne loze Amadisa od Galeje! Jer kada bi neko od njih danas bio živ i Turčinu na megdan izišao, vere mi, ne bih voleo da sam na njegovom mestu. Ali Bog će se pobrinuti za svoj narod i zaštititi onoga ko, ako i nije silan poput negdašnjih vitezova lotalica, a ono barem ne zaostaje po srčanosti za njima; Bog zna o čemu govorim, i više ni reći.

– Kuku! – reče u tom trenutku sestričina. – Nek me seku gde sam najtanja ako moj gospodar neće ponovo da bude vitez lotalica!

Na to don Kihote reče:

– Kao vitez lotalica ću i umreti, a Turčin neka se spušta i diže kad god hoće i s kolikom god silom može, a ja opet kažem da Bog zna o čemu govorim.

U tom trenutku brica reče:

– Preklinjem vas, vaše milosti, da mi dozvolite da ispričam kratku priču koja se desila u Sevilji, pošto ovde pada baš kao poručena pa mi je došlo da je ispričam.

Don Kihote dozvoli, a pop i ostali načuljiše uši, i onaj počeo ovako:

– U ludnici u Sevilji nalazio se čovek koga su njegovi rođaci tamo smestili zato što je umobolan. Dobio je diplomu iz kanonskog prava u Osuni, ali makar da ih je završio i u Salamanki, po mišljenju mnogih, ne bi bio ništa manje lud. I taj bogoslov, pošto je nekoliko godina proveo zatvoren, umisli da je pri sebi i zdrave pameti i u toj zabludi uzme pisati nadbiskupu usrdno ga moleći veoma razboritim rečima neka zapovedi da ga izvuku iz one bede u kojoj je živio, jer je božjim milosrđem već povratio izgublenu pamet, ali ga njegovi rođaci, kako bi uživali njegov deo imanja, tamo drže, i uprkos istini žele da ostane lud do smrti. Nadbiskup, uveren mnogim pribranim i razumnim pismima, naredi nekom

svom crkvenjaku da se obavesti kod upravnika ludnice da li je istina to što mu onaj bogoslov piše i da isto tako razgovara s ludakom, i ako mu se učini da je pri pameti, da ga izvuče i ostavi na slobodi. Crkvenjak tako i učini, i upravnik mu reče kako je onaj čovek još lud, i mada mnogo puta govori kao osoba velike pameti, na kraju izvali tolike budalaštine da se po mnoštvu i veličini mogu meriti sa onim prvim pametnim rečima, što se može uvideti kad čovek sa njim razgovara. Crkvenjak htjede da se uveri, pa ode kod ludaka i s njim provede u razgovoru čitav sat, i više, i za sve to vreme ludak nijednom nije rekao nešto naopako niti besmisleno, nego je govorio tako pribrano da je crkvenjak bio prinuđen da poveruje kako je ludak pametan. Između ostalog što mu je ludak rekao bilo je i to da je upravnik na njega kivan zato što ne želi da izgubi poklone koje mu njegovi rođaci donose kako bi govorio da je još lud i da samo povremeno dolazi pameti; i da mu je najveći protivnik kojeg u svojoj velikoj nesreći ima njegovo veliko imanje, pošto njegovi dušmani, zato da bi u njemu uživali, zlonamerno izvrću stvari i sumnjaju u milosrđe koje mu je Gospod učinio kada ga je iz životinje preobratio u čoveka. Ukratko, govorio je tako da je upravnika prikazao kao sumnjivog, svoje rođake kao pohlepne i bezdušne, a sebe kao tako pametnog da je crkvenjak odlučio da ga povede sa sobom da ga nadbiskup vidi i rukom dodirne istinu u toj stvari. S tom dobrom voljom dobri crkvenjak zatraži od upravnika da naloži neka mu se dadu dva odela s kojima je bogoslov tamo došao. Upravnik mu ponovi neka pazi šta čini, jer nema nikakve sumnje da je licencijat još lud. Upravnikove opomene i upozorenja ništa nisu pomogli da ga crkvenjak ipak ne povede. Upravnik se pokori, videći da je to nadbiskupova zapovest, licencijatu odenu njegovo ruho, novo i pristojno, i ovaj, čim vide da je odeven u odelo pametnog i da su sa njega skinuli odeću ludaka zamoli crkvenjaka da mu, milosrđa radi, dozvoli da se oprostí od svojih ludih drugova. Crkvenjak reče kako želi da pođe s njim da vidi ludake koji su ostali u ludnici. I stvarno, oni se popnu, a s njima i još neki koji su bili prisutni; i kad licencijat priđe kavezu gde se nalazio neki mahniti ludak,

mada u tom trenutku miran i pitom, kaže mu: „Brate moj, vidite hoćete li mi nešto tražiti, jer idem kući, pošto je Bog u svojoj beskonačnoj dobroti i milosrđu hteo, mada to nisam zaslužio, da mi vrati pamet: već sam zdrav i pametan, a božjoj sili ništa nije nemoguće. Mnogo se nadajte i uzdajte u Njega, jer kad je mene vratio u prvobitno stanje, vratiće i vas ako se u Njega uzdate. Ja ću se pobrinuti da vam pošaljem ponude da jedete, i pojedite u svakom slučaju, jer vam kažem da verujem, kao čovek koji je kroz to prošao, da sva naša ludila potiču od praznog stomaka i mozga punog vazduha. Potrudite se, potrudite se, inače malaksalost u nedaćama slabi zdravlje i donosi smrt.“ Sve ove licencijatove reči čuo je i drugi ludak što beše u kavezu pored onoga mahnitog, pa ustane sa stare asure na kojoj je ležao go-golcat i na sav glas upita ko je taj što je zdrav i pametan. Licencijat odgovori: „Ja sam, brate, taj što odlazim, pošto mi više nije potrebno da ostajem ovde, na čemu se beskrajno zahvaljujem nebesima, koja su mi ovako veliku milost učinila.“ „Pazite šta pričate, licencijate, nemojte đavo da vas prevari“, odvrati ludak. „Obuzdajte se, sedite s mirom kod kuće, pa ćete sebe poštediti povratka.“ „Znam da mi je dobro“, odgovori licencijat, „pa neće biti razloga da se vraćam u prošlost.“ „Vi, dobro?“, reče ludak. „Pa lepo, videćemo, idite s Bogom; ali kunem vam se Jupiterom, čije veličanstvo predstavljam na zemlji, da samo zbog ovoga greha koji Sevilja danas čini time što vas vadi iz ove kuće i smatra vas za pametnog, moram tako da je kaznim da će na tu kaznu ostati spomen na vjeki vjekov, amin. Zar ne znaš, licencijatčiću kukavni, da to mogu da učinim, pošto sam ja Jupiter Gromovnik i u svojim šakama držim munje spržiteljke kojima mogu i imam običaj da pretim svetu i da ga razaram? Ali samo jednom stvari želim da kaznim ovaj grad neznalica, a to je da neće padati kiša ni u njemu ni u celoj okolini i pokrajini tri duge godine, koje se imaju brojati od dana i trenutka kad je ova pretnja učinjena, pa nadalje. Ti slobodan, ti zdrav, ti pametan, a ja lud, ja bolestan, ja vezan? E, vala, imam nameru da pustim kišu isto koliko i da se obesim.“ Ludakovu viku i reči okupljeni su pažljivo slušali, ali naš licencijat se okrene našem crkvenjaku i uhvati ga

za ruke, pa mu reče: „Nemojte se žalostiti, vaša milosti, gospodine moj, niti obraćajte pažnju na to što je ovaj ludak rekao, jer ako je on Jupiter i ne bude hteo da pusti kišu, ja, koji sam Neptun, otac i bog voda, pušću kišu kad god mi se prohte i kada bude potrebe.“ Na to crkvenjak odgovori: „I pored svega, gospodine Neptune, ne bi bilo dobro da ljutimo gospodina Jupitera: ostanite, vaša milosti, kod kuće, a mi ćemo se za neki dan, kada bude zgodnije i kad nađemo više vremena, vratiti po vas.“ Upravnik i svi prisutni se nasmejaše, a crkvenjak se zbog njihovog smeha donekle postide; licencijata razodenuše, on ostade u kući, i gotova priča.

– Znači, to je priča, gosn brico – reče don Kihote – koju ste, zato što je ovde došla kao poručena, morali da ispričate? Ah, gosn gulikoso, gosn gulikoso, koliko je samo slep onaj ko ne prozire kroz rešetko! Zar je moguće da ne znate, vaša milosti, da su poređenja između uma i uma, hrabrosti i hrabrosti, lepote i lepote, loze i loze, uvek mrska i loše se primaju? Ja, gospodine brico, nisam Neptun, bog voda, niti tražim da iko smatra da sam pametan ako nisam: samo se trudim da svetu stavim do znanja u kakvoj je zabludi što u sebi ne obnovi presrećno vreme kad je vojevao red lutajućeg viteštva. Ali naše iskvareno doba ne zaslužuje da uživa u takvom dobru u kakvom su uživala vremena kad su vitezi lualice na sebe preuzimali i na svojim plećima nosili odbranu carstava, zaštitu devica, pomaganje siročadi i nejači, kažnjavanje gordih i nagrađivanje smernih. Na većini viteza kakvi su se danas uobičajili više škripe damast i brokat i druge bogate tkanine u koje se zaodevaju, nego pancir kojim se štite; nema više tog viteza koji će spavati u polju, izložen nepogodama, oklopljen oklopima od glave do pete; nema više toga koji će, ne vadeći nogu iz stremena, stegavši koplje, tek koliko okom, kako kažu, trenuti, kao što su to činili vitezi lualice. Nema više nikoga ko će izišavši iz šume zaći u planinu pa otuda kročiti na jalovu i pustu morsku obalu, najčešće burnu i olujnu, i na njoj, na samoj ivici, naći čamac bez vesala, jedra, katarke, niti bilo kakve užadi, neustrašivog srca uskočiti u njega predajući se neumoljivim talasima morske pučine koji će ga čas dizati do neba, čas spuštati u ponor, a on, grudi izloženih

nesavladivoj stihiji, kad se najmanje nada, nađe se na tri hiljade i više milja od mesta na kojem se ukrcao, pa iskoči na daleko i neznano kopno, dogode mu se stvari dostojne da budu zapisane, i to ne na pergamentu, nego u bronzi. Ali sada već lenost odnosi pobedu nad marljivošću, dokonost nad trudoljubivošću, porok nad vrlinom, nadmenost nad srčanošću i teorija nad praksom oružja, koje su živele i blistale samo u zlatna doba i među vitezima lualicama. Ako nije tako, recite mi ko je časniji i hrabriji od glasovitog Amadisa od Galeje. Ko pametniji od Palmerina od Engleske? Koga je lakše ubediti i jednostavnije zadovoljiti od Tiranta Belog? Ko je otmeniji od Lisuarta od Grčke? Ko je više puta izboden i više puta drugoga probio od don Belijanisa? Ko je neustrašiviji od Periona od Galeje, ili ko više juriša u opasnost od Feliksmarta od Hirkanije, ili ko iskreniji od Esplandijana? Ko je junačniji od don Sironhilija od Trakije? Ko drzovitiji od Rodamonta? Ko mudriji od kralja Sobrina? Ko smeoniji od Rejnaldosa? Ko nepobediviji od Rolana? I ko je otmeniji i uljudniji od Ruđera, čiji su danas potomci vojvode od Ferare, prema Turpinu i njegovoj kosmografiji? Svi ovi vitezi i mnogi drugi koje bih mogao pomenuti, gospodine pope, bili su vitezi lualice, svetlost i slava viteštva. Od njih i takvih kao što su oni voleo bih ja da budu i oni kojima bi se postiglo to što predlažem, jer kada bi bili, Njegovo veličanstvo bi imalo dobre sluge i veliki bi trošak uštedelo, a Turčin bi ostao očerupane brade; i sa time ne želim da ostanem kod kuće, pošto me iz nje ne izvlači crkvenjak, i ako Jupiter, kako je brica rekao, ne bude pustio kišu, evo mene, ja ću puštati kišu kad mi se prohte. Ovo kažem zato da bi gosn čanak znao da sam ga razumeo.

– Uistinu, gospodine don Kihote – reče brica – nisam ja to zato rekao, i tako mi Bog pomogao kako sam ja u dobroj nameri govorio, a vi, vaša milosti, ne treba da se vređate.

– Da li ću se vređati ili neću – odgovori don Kihote – to ja znam. Na to pop reče:

– Baš dobro što do sada gotovo da nisam ni reč rekao, a ne bih voleo da mi ostane sumnja koja me grize i pritiska mi savest, rođena iz ovoga što je gospodin don Kihote ovde rekao.